

ČLOVEK, JEHO INŠTITÚCIE, ROZVOJ I REPREZENTOVANIE SLOVENSKEJ ENTITY V SRBSKU

Vladimír VALENT

A MAN, ITS INSTITUTIONS, DEVELOPMENT AND REPRESENTATION OF THE SLOVAK ENTITY IN SERBIA

INTEGRAL SAFETY OF ENVIRONS
INTEGRAL SAFETY OF ENVIRONS '2017

ABSTRAKT

Univerzitný profesor Dr. Ing. Vladimír Valent¹ prináša zaujímavé svedectvo týkajúce sa života Slovákov žijúcich v Srbsku. Prispieva k poznaniu nielen kultúry, ale aj vzájomnosti a súdržnosti tejto komunity. Už vyše 290 rokov Slováci žijú, pôsobia, zachovávajú sa i na území dnešnej Srbskej republiky. Príspevok sa zaoberá problematikou života slovenského etnika v Juhoslávii, resp. v súčasnosti v Srbsku.

ABSTRACT

University Professor Dr. Ing. Vladimír Valent brings interesting testimony relating to the life of Slovaks in Serbia. It contributes to the knowledge not only of culture but also of reciprocity and the cohesion of this community. Over 290 years Slovaks live, act, and keep themselves even on the territory of today's Republic of Serbia. This contribution deals with the issue of the Slovak ethnic's life in Yugoslavia, or in the contemporary Serbia.

•••

Štatistika (neúprosne) dokumentuje, že počet Slovákov vo vtedajšej Juhoslávii (ďalej YU) a v Srbskej republiky (ďalej SRB) rástol od príchodu Slovákov na dnešné územie Srbska (1719-1721-osada Bajša, okrsk Bácska Topoľa, APV) až do rokov 1960. Podľa sčítania obyvateľstva roku 1961 počet Slovákov v YU bol 86433 z čoho v SRB žilo 77837 čo činilo 1,02% obyvateľov SRB. V roku 1971 k slovenskej národnosti sa prihlásilo YU/SRB = 83656/76733 čo činilo 0,91% obyvateľov SRB. Sčítanie dokumentuje, že roku 1961 počet Slovákov dosiahol maximum. V období rokov 1961-1971 počet Slovákov v YU v novovzniknutom (roku 2006) štáte – v Srbskej republiky – po dnes neustále klesá.

Podľa sčítania obyvateľstva roku 2002 v dnešnej Srbskej republiky sa ako Slováci hlásil 59021 občan (čo vynášalo 0,79% zo súhrnného počtu občanov SRB) a počas súpisu roku 2012 počet občanov hlásiacich sa ako príslušníci slovenského spoločenstva sa scvrkol na 52750 osôb (čo vynáša 0,73% z počtu občanov SRB). V období rokov 2002/2012 úpadok počtu Slovákov v SRB bol 6271 občan alebo zmenšenie o 10,63% v porovnaní z rokom 2002 (pozri: http://popis2011.stat.rs/?page_id=2162 a dokumenty Štatistického úradu Srbska, Belehrad; www.stat.gov.rs). Pri tom tie dokumenty nevlastnia záznam koľko osôb vtedy bolo v domovine, koľko ich bolo a žilo s občianstvom Srbska mimo jeho územných hraníc a koľko občanov, ďakujúc migračným procesom, odchádza(-lo) za prácou do zahraničia.

Dovoľujem si poukázať na fenomén, že prelom v živote slovenského etnika v YU/SRB sprevádzala prestavba vtedajšej Juhoslávie. Podľa môjho názoru, zvažujúc spoločenské diania aj ako

¹ Dr. Ing. Vladimír Valent (1940) - univerzitný profesor; Marko J., Lexikón slovenských vojvodinských vysokoškolských učiteľov a vedcov, Slovenské vydavateľské centrum, Báčsky Petrovec, Slovakistická vojvodinská spoločnosť, Nový Sad, 2009, str. 177-178; valent@tmf.bg.ac.rs; v.valent2008@gmail.com

priami účastníci toho v YU (po roku 1945), že vplyv na zlomové obdobie mali: samosprávne zákony z rokov 1970. (o ktorých tunajší vedci majú úplne opačné kvalifikácie a ocenenie zákonodarných aktivít i zárodku budúceho rozkladu SFRJ realizujúceho sa počas rokov 1991-1995). Po tom sleduje ekonomický rozvoj a jeho rozmach na štátnej a na úrovniach lokálnych samospráv, veľká zamestnanosť a zapojenosť (často formálna) ľudu do diania. Za bytostný až rozhodujúci fakt považujem zlom v uzavretosti slovenskej národnosti do svojich etnických a kultúrnych hraníc a k tomu vplyv oslobodzujúceho spoločenského ovzdušia vyústeného v prelínaní (sa) slobôd a práv občanov a z multikulturalizmu s prejavmi akulturácie. Nesporné je, že v tom čase vzrástla zamestnanosť Slovákov aj v prostrediach zo zmiešanou etnickou zostavou občanov. Klady tomu dodali skúsenosti v počtom vzrastajúcich (sa) dvoj etnických (etnicky zmiešaných) manželstiev, vzrast vzdelania a pocitu ľudskej slobody i zrovnoprávnenosti účasti činiteľov etnika v živote spoločnosti. V takých podmienkach, ďakujúc štátnej politiky, zrýchlený bol rozvoj etnika na poli kultúry a v činnostiach slovenských kultúrno-umeleckých-osvetových spolkov (SKOS-ov). Zovšeobecňujúc uzávery mienim, že zásadne zásluhy za to mal vplyv (rozzvíjajúceho sa) samo spravovania a vlastníctva, skvalitnenie života ľudu na celoštátnej úrovni, rozvoj a prelínanie kultúr, rozvoj a politické podporovanie výmeny názorov v spoločenskom, samosprávou definovanom, prostredí a dodatočne i neznemožňované zamestnávanie sa (s domináciou Nemeckej spolkovej republiky a Rakúskej republiky) i Slovákov (z YU) v zahraničí a z toho i vlastnenie nových ľudských obzorov a skúseností tiež poznania.

Štatistický úrad SRB dokumentmi nepriamo poukazuje i na populačnú politiku v YU/SRB. Tie dokumenty, pravdaže, nevlastnia správy ako sa k tomu postavili slovenské inštitúcie v Srbsku Matica slovenská v YU/SRB, SKOS-y, školy, lokálna samospráva a združenia občanov tiež Slovenská evanjelická a. v. cirkev v Srbsku, Rímskokatolícka cirkev a iné cirkvi Slovákov v Srbsku a po roku 2003 aj Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny/Nový Sad, Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov/Nový Sad, Slovenské vojvodinské divadlo/Báčsky Petrovec, Slovenské vydavateľské centrum/ Báčsky Petrovec, Múzeum vojvodinských Slovákov/Báčsky Petrovec.

NVU Hlas ľudu/Nový Sad a iné organizácie na tie stavy reagovali a i dnes reagujú. Pre verejnosť, pre poslancov Slovákov a pre inorečových poslancov v Srbsku mohlo by byť zaujímavým čo tie inštitúcie, združenia občanov ponúkli svojim a inorečovým reprezentantom v zhromaždeniach Srbska (štátneho a lokálneho rangu), aby predniesli na zasadnutiach zhromaždení. Myslím pri tom na ponuky a ocenenia čo by bolo nutné podniknúť, aby sa úpadok počtu Slovákov a depopulácie (v štáte) a znižovanie úrovne kvality života a ľudských práv zastavili, aby sa populačnou politikou úpadok pozmenil vo vzrast počtu obyvateľov, kvality života i v obnovu populácie. Do toho patrí, osobitne po rokoch 1995, malým počtom ľudí zneužitie hospodárskej tranzície v štáte, devastácia, rozpredaj štátnych tovární a agropriemyselných komplexov, rozklad poľnohospodárskych družstiev a iných majetkov, zákonite tým podnietená strata pracovných miest, vzrast nezamestnanosti tiež migračné procesy (migračná vlna aj tunajších Slovákov) za prácou v zahraničí. Ďakujúc ponukám práce a zamestnania, poznaniu jazyka i vlastníctva osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí odchod Slovákov zo SRB hífne smerom do Slovenskej republiky.

Osobitnou staťou zvažovania výziev doby a dobových procesov, pomerne rýchlo sa meniacej domácej a medzinárodnej reality, bolo by čo v takých podmienkach života slovenský poslanci v Srbsku z vlastnej iniciatív žiadali od spomenutých inštitúcií a vlastnili ako ponúknuté uzávery. Uzávery, ktoré by sa mali predostierať na zasadnutiach zhromaždení. Do toho patria i spytovanie sa (na seba) čo poslanci podnikali, aby sa o takej problematike rokovalo a potom i štátnymi rozhodnutiami kladne vplývalo na postavenie človeka, jeho rodiny, novozaloženej mladomanželskej rodiny, o rodičke, deťoch, o mládeži a o rozvoji spoločenstva. Zaujímavé je vedieť aký vzťah, ponuku majú slovenský poslanci v zhromaždeniach Srbska pre rozmach podnikateľstva, zamestnávania, pracovísk pre práceschopných ľudí (aj zo slovenskej komunity), o obstáti jednotlivca, jeho rodiny a so zabezpečením postačujúcich finančných príjmov pre živobytie tu, v domovine, v Srbskej republiky. Ponúklo by to, možno, rozpravu o zásah do stavov a procesov v štáte a do vynárania poznania ako pôsobiť, pracovať, ako žiť súčasným a dôstojným životom ?

Kto to mal a aj dnes má realizovať? Odpoveď je jednoduchá; tú úlohu a záväzok majú vedenia a všetky slovenské inštitúcie vládneho a mimovládneho charakteru. A to tak, aby sa v premýšľaní o budúcnosti a redistribúcii práv ich záväzky inštitucionalizovali, správy a koncepcie o tom cestou mediálnej sféry a inak sprostredkovali ako príslušníkom entity tak i majoritného národa. Vyžiadalo by si to poslancami entity bezprostredné komunikovanie s verejnosťou, podávanie správ o výsledkoch vlastnej práce. A prípravu všetkého konzultovaním, podporovaním vedomosťami, radami, posúdeniami i oceneniami kompetentných intelektuálov a slovenských, nadaných, vo svete rozhladených i skúsených jednotlivcov. Áno, v zabezpečovaní a v pokuse vypracovať, na realite založenú, víziu a strategické dokumenty pre ktoré budú vždy užitočné asistenčné, informačné a poradenské služby tých osôb. To aj preto, že podnet z okolia by mal byť kladným povzbudením pre nové aktivity. Angažovaním intelektuálov a jednotlivcov to by sa malo uskutočniť bez ohľadu na ich politické stanoviská, osobné záujmy vedenia inštitúcií pri určovaní koho, kedy a prečo povolať a ponúknuť spoluprácu.

Keďže v mediálnej sfére v reči Slovákov v Srbsku (a ešte menej v médiách v inorečiach) o tu spomenutom niet dokumentovaných správ a kiežby prepotrebných analýz a syntéz dovoľím si uzavrieť, že neexistuje spolupráca, výmena (predpokladaná, nevyhnutná) i skríženosť názorov inštitúcií i jednotlivcov. Koľko mi je známe málo čoho tie inštitúcie ponúkajú intelektuálom a ako záväzok poslancom. K tomu, poslanci namiesto vlastnej iniciatívy a záväzkov (vyplývajúcich zo stanov organizácií v ktorých sú členovia) ani ako jednotlivci a ani ako príslušníci politických strán slovenského alebo inorečovej zostavy, neuvěřnili stanoviská, že od inštitúcií žiadajú tie a iné informácie a uznesenia (slovenských inštitúcií a mimovládnych organizácií) pre ich výstupy/rečenia na fórach, na zasadnutiach orgánov politických strán a na zasadnutiach zhromaždení (štátu, územnej autonómie, lokálnej samosprávy). A aj vtedy, nakoľko ich realizujú, otázkou je ako za to, a komu, zodpovedajú za realizáciu toho, za úspech až neúspechy v takých návrhoch ako potrieb tak i smerníc pre zmeny reality. Zmeny v prospech skvalitnenia činnosti, postavenie a sebarealizáciu človeka, rodiny, národnostnej menšiny v spoločnosti.

Moje stanovisko o tej problematike poukazuje na to, že slovenské inštitúcie v Srbsku, boli oni vládneho alebo mimovládneho charakteru, spolu s reprezentantmi národa/menšiny majú trvalý záväzok posudzovať realitu, každodenné i budúce podmienky života. V súlade so zákonmi štátu v tom by mali obhajovať slobodné obštatie človeka, občanov štátu a tým aj príslušníkov slovenského a iných etník v Srbsku. Pri tom sa to posudzovanie, ponuky uzáverov o stave, o daniach v spoločenstvách, v spoločnosti a o potrebách občanov a národnostných menšín týkajú všetkých odvetví hospodárskeho života človeka a jeho združení, sociálno-ekonomického postavenia človeka, zdravotníctva, rezortov práce, školstva a sociálnych vecí, kultúry, (ne)zamestnanosti ľudu, infraštruktúr na lokálnej, samosprávnej, úrovni, (ne)zamorovania prostredia a environmentálnej problematike a nových sektorov pre uvoľnenú pracovnú silu. Oceňujem, že trhový mechanizmus neoliberalného kapitalizmu, ktorý nám úporne presadzujú aj záujemci zo Srbska, nám ako systém nezabezpečil ani blahobyť a ani spravodlivosť. K tomu málo kto vysvetlil občanom čo je to dobré čo robí trh pre nás, pre podnikateľské aktivity, naše výrobky a čo zlého prináša neoliberalná filozofia, tým konceptom vo svete favorizovaný, realizovaný tzv. "slobodný trh" a na planéte redistribúcia bohatstva medzi chudobnou (99%) väčšinou a bohatou menšinou ľudí (pozri:

<http://ekonomickademokracia.blogspot.rs/2016/08/neoliberalny-kapitalizmus-zlyhal-ako.html>).

Poukazujem na to preto že už aj z takých dôvodov sa tým predurčuje akosť života a pôsobnosti človeka, sloboda a práva občanov štátu (a tak aj príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku). Pravdou je, že podpisovateľ týchto riadkov nie je kompetentnou osobou, ktorá to úspešne môže presadiť, ale vie, že v lone slovenského etnika v Srbsku existujú jednotlivci, osobitne v mladej a na súčasných osnovách vzdelanej populácie, na škodu spoločenstva z diania a z rozhodovania až vylúčenej, ktorá je uspôsobená to tlmočiť a zrozumiteľne predostrieť slovenskej verejnosti a jej inštitúciám v Srbsku. Podajme im dôveru a pozvime (ich) k činom!

Čo je na príčine, že sa mnou spomenuté diania nerealizujú alebo sa neúplne realizujú a či sú v súlade s požiadavkami a výzvami doby? Na prvom mieste príčinnosť toho kotví v tom, že vedomostne a akčne ochudobnená osoba a ľud a tomu podobné spoločenské ovzdušie hýria

konzumom materiálnych statkov, zábavou a hrami, že sa nepostačujúce ponúka zodpovednosť jednotlivca, jeho združenie, za seba samého, za vlastnú a spoločenskú užitočnú sebarealizáciu. Sebarealizáciu ovplyvňujú štátnymi zákonmi a ich uplatnením. Nie menej významné sú ľudské zdroje i vedomosti späté s poznaním spôsobov posudzovania potrieb človeka a jeho združenie, reality spoločenstva a diania v spoločnosti nielen počas pokojných ale i počas turbulentných časoch. Realizácia zmien bude mizerná keď stavy, diania vo verejných veciach, ľudské vzťahy pustoší (evidujúce v mestách Srbska) nevzdelanosť, neokrôchanosť, neoboznámenosť, nekompetentnosť, voči tomu spoločenská indiferentnosť človeka a jeho predstaviteľov. Bude ešte horšie keď v reprezentovaní potrieb budú dominovať osobné záujmy človeka, reprezentantov, záujmy organizovaných i spriaznených celkov a do úzadia sa dostanú potreby a priania príslušníkov národnostnej menšiny, národa. To sa stáva a stane sa práve vtedy keď sa nerealizuje dohodnutý celo menšinový (politický) konsenzus a nezabezpečí uskutočňovanie takého rozhodnutia. To znamená, že úloha organizovaných spoločenských a politických subjektov tak Slovákov ako i Neslovákov má kotviť v praxe, ktorou sa do popredia dostanú postoje uprednostňujúce poznanie reality, pestovanie spolupráce, uplatnenie potrieb, záujmov, meradiel, ľudské vedomosti a vlastností vysoko morálneho človeka. Patrí do toho i právo na osobný názor, slobodnou vôľou vyjadrené stanoviská, presadzovanie vízií a pestovanie dialógu o všetkom čo sa stáva vôkol človeka. Vtedy málo čoho bude prekážkou pre (re)prezentovanie inovatívnych ideí skvalitňujúcich nielen výsledky práce, zodpovednosť ale i všetky stránky duchovného a materiálneho bohatstva človeka i života jeho rodiny, jeho spoločenstiev a celej spoločnosti.

Každodenný život svedčí o tom (bez bezcenného, znehodnocujúceho posudzovania reality), že sa to sťažene dosahuje v rozvinutej a v rozvíjajúcej sa demokratickej spoločnosti, jej praxou a tomu podobného politického ovzdušia v štáte. Pre realizáciu rôznorodosti, mnohorakosti, mnohotvárnosti ľudských potrieb a prianí osobitne v postojoch menšinového príslušníka významnú a často rozhodujúcu úlohu, cestou moce a správy, majú činitelia majoritného národa, jeho predstavitelia na všetkých úrovniach spoločenského rozhodovania a mocenského postavenia. Práve preto, na všetkých miestach spoločenskej reprezentácie slovenskej entity v Srbsku načim aby pôsobili vzdelaní, školení a ľudia s víziami, osoby dokázaného vedomostného potenciálu pre reprezentovanie spoločenstva. Tam sú nám potrební ľudia inovatívnych ponúk a rozhladení, odhodlaní, vytrvalí, spôsobilí venovať sa dobru nielen osobnému ale (naj)väčšou mierou dobru ľudu a pokroku jeho spoločnosti. Z takých dôvodov navrhujem preskúmať i oceniť zasadzovanie sa za také skvalitnenie ľudského pôsobenia, ktorým by sa do úvahy brala potrebám primeraná rovnováha toho čo je "staré" (dnes aktuálne) a čo je nové, toho čo je tradičné a čo inovuje obsahy života, prax, poznanie človeka i spoločenstva. Tak by sa mohla zabezpečiť kontinuita v rozvoji a v spriaznenosti každodennosti s úlohami, prianiami, potrebami i výzvami človeka v dnešku, v budúcnosti a v budovaní osnov ekonomický, kultúrny, etický, náboženský a s povedomím o príslušnosti svojmu národu slobodného, tvorivého i udržateľného života jednotlivca, jeho rodiny a etnika.

V Belehrade 01. júla 2017

ADRESA AUTORA

prof. Dr. ing. Vladimír VALENT

- Универзитет у Београду, Студентски трг 1, 11000 Београд, Република Србија - Republika Srbija
 - University of Belgrade, Faculty of Technology and Metallurgy, Belgrade, Serbia
- e-mail: valent@tmf.bg.ac.rs; v.valent2008@gmail.com